

Pretiuulu

pentru Sibiu pe 1 anu intregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimisu cu post'a in laintrulu monarechiei pe 1 anu intregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — In strainatate pe 1 anu 10 fl. séu 22 franci, pe 6 luni 5 fl. séu 11 franci. — Numeri singuratici se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu si literariu.

Anulu V.

Ori-ce inserate,

se platescu pe serie séu linia, cu litere merunte garmondu, la prim'a publicare câte 7 cr., la a dou'a si a trei'a câte 6 cr. v. a. si preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu.

Prenumeratiunile se potu face in modulu celu mai usioru prin assemnatiunile postei statului, adressate de a dreptulu la Redactiunea Diariului

„Observatoriulu“ in Sibiu.

Nr. 88.

— Sibiu, Sambata 6/18 Novembre. —

1882.

Pamentulu si poporale lui.*)

In anulu espiratu a esitu de sub pressa in limb'a magiara opulu geograficu „Pamentulu si poporale lui“ (A föld és népei) in editur'a lui V. Mehner in Budapest'a. Oplu a aparutu in fascicule lunarie, pana candu s'au facutu in 3 tomuri gróse. Cele de ántaiu 2 tomuri sunt prelucrate de Ladislau Toldy, éra alu 3-lea de György Aladár. Totu oplu este redactatu dupa oplu germanu: Die Erde und ihre Völker alu lui Friedrich Helwald. Dr. Hunfalvy (Hundsörfer), care recomanda acésta carte publiculu celui mare ungrescu, in prefatiunea sa ne spune, cá oplu germanu are multe erori si defecte, anume fácia de unguri nu numai contine o tractare superficiale si unele pareri sinistre, dara cá autorulu germanu fácia de poporulu magiaru a si fostu preocupatu pana la reutate; deci se fórté imbucura, cá editorulu a concediutu prelucrarea acestei carti scriitorului magiaru Ladislau Toldy, care va scí redige oplu in spiritu magiaru.

Toldy in prefatiunea sa ne mai spune apoi, cá acésta carte nu e destinata pentru barbati de specialitate, ci mai multu pentru publiculu celu cultu ungrescu, prin urmare nu va fi unu opu sistematicu, ci va contine descrieri geografice in relatiunile fisice dupa J. Hunfalvy, éra in cele ethnografice dupa scriitorii moderni mai noi. Cartea se presenta in editiune frumósa, mai multe ilustratiuni topografice si ethnografice bine nimerite; este impartita in capete. In capetele prime se tractédia partile topografice ale cutarei tieri sau parti de lume, éra in cele urmatóre se tractédia politic'a si ethnografi'a acelora.

Tomulu I. tractédia intregu despre relatiunile Americi! mai are si unu apendice despre oceanulu atlanticu, éra la capetu se afla o multime de tabele, despre fluvii, riuri, lacuri, staturi si popóra, asemenea si despre referentie comerciale si emigrari.

Tomulu II. contine descrieri despre Afric'a, Asi'a si Australi'a.

Tomulu III. are date geografice si ethnografice despre Europ'a. Tomulu intregu se ocupa exclusivu cu partea nóstra de lume. Capetele prime tractédia geografi'a tieriloru europene, éra celelate ulterioare la numeru 22 descriu staturile Europei din punctu-de vedere politicu, ethnograficu si sociale, éra la capetulu tomului se afla in apendice descrieri despre tierile polarie. Acestu tomu este prelucratu liberu de György Aladár, care ne spune in prefatiunea sa, cá inca cá tineru a caletoritu mai totu teritoriulu Ungariei in mare parte pedestru; nimica nu 'ia trecutú atentiunea, din ceea ce érá insemnatu si interessantu, a pusu pondu mare pe partea ce se referesce la Ungari'a din oplu lui Helwald. Tractatululu despre Ungari'a promite a fi elaboratu liberu fara nici-o restrictiune la oplu susu numitu.

Pe noi mai tare ne interessédia acestu tomu din urma, care tractédia despre Europ'a, unde se afla si tier'a nóstra Ungari'a dinpreuna cu regatulu Romani'a; dreptu aceea despre partile ce se ocupa cu poporulu nostru romanescu voiu tractá in speciale, aretandu cum ne cunósce autorulu acestei carti, care trece de unu opu de prim'a ordine in literatur'a magiara in acésta materia. Se vedemu dara ce dice despre noi.

Dupa-ce in tractatululu despre Ungari'a termina cu descrierea topografica, ajunge si la descrierea ethnografica a tieriei. La pagin'a 430 se ocupa cu descrierea romaniloru din Ungari'a si Transilvani'a in colori asia de negre, precum numai din pén'a unui geografu partialu pana la reutate póte se ésa.

Pentru-cá publiculu nostru romanescu se póta

*) Acestei critice de natura ethnologica si totuodata politica venita nóue din Ungari'a, ii dăm cu placere loculu ántaiu. Red.

avé idea despre acea descriere, voiu citá in traducere romanésca unele pasagie mai pregnante:

„Romanulu (rumun, oláh) are mare insemnatate pentru Ungari'a. In Transilvani'a romanii formédia maiortatea poporatiunei; locuescu mai virtosu intre munti pe teritorii nefertile; nutrementulu lorú consta din farina de porumbu, cartofi si prune; de comunu sunt fórté trandavi (tunyák), neculti si superstitiosi; au totusi calitati spirituale insemnate. Viéti'a lorú e de totu miserabila. Bisericile si casele lorú sunt construite in trunu modu primitivu din scanduri, provideute cu acoperemente de paie si sunt fórté diforme. Ferestrele caselorú sunt mici, odaile mai multu góle si necurate. Adese-ori tieranulu romanu locuesce la olalta cu vitele(?) Din punctu-de vedere limbisticu romanii (oláh) s'au consideratu pana aci cá consangeni cu Romanii vechi, dara acum acésta credintia este resufata si e securu cá mass'a cea mare a poporului romanescu cu multu dupa asiediarea ungoriloru a emigratu in acésta tíera.“ (??)

Pana aci pascuilulu lui György Aladár. O insinuatiune acésta pe cátu de neadeverata, pe atáta si de tendentiósa. E dreptu cá pe fruntea romanului se mai potu vedé inca urmele triste ale vechiei sierbituti barbare; e dreptu póte si aceea, cá romanulu nu lucra totudeauna rationalu si cu prevederea propria altorú popóra mai speculante, dara nicidecum nu se póte pricepe, cum potu fi romanii acusatú de lene. Se vede cá dnulu Aladár care pretinde cá ar fi caletorita mai tóta Ungari'a si inca pedestru, n'a observatu nici macaru atáta, cá latifundiele cele mari ale domnilorú de pamentu de pe intinsele campii ale Banatului, ale Aradului si Bihorului, din asia numit'a Campia a Transilvaniei din comitatele Hunedórei, Albei, Turdei si Clusului partea cea mai mare, din „tier'a Oltului“ (comitat. Fagarasiului), din Dobaca, Solnocu si Salagiu etc. etc. sunt lucrate mai numai de máni romanesci, cari din tinutul Beiusiului si din alte regiuni muntóse alérga cu ridicat'a pana pe la Arada si Alete, lucrandu tóta vér'a pana tómn'a tardiu, éra de pe la Huedinu (Bánfi-Hunyad) mergu in cete mari pana pe la Debreczen la secere si alte lucruri de campu, cá-ci acasa abia au pamentu câte de 2—3 pogóne si acela reu de totu, plinu de petrisiu si rupturi de apa intre munti si déluri.

E usioru poporulu magiaru pe campii cea manósa, unde fertilitatea pamentului dá sementi'a indiecitu. Acus'a lui Aladár nu are dara nici-o basa reala, elu nu ia in nici-o consideratiune relatiunile teritoriale pe care se afla romanii; elu nu considera trecutulu, si nici presentele apasatoriu alu poporului romanescu, de care suferé si pana adi.

Cá romanii sunt superstitiosi. Dn. Aladár cá omu invetiatu nu scie nici macaru atáta, cá pana eri alalta-eri tóte popórale Europei erau superstitiósé si cá tribunalele de strigoi numai in seclulu trecutú s'au cassatu. Au nu se potu cetí pe tóta dio'a casuri de superstitiune in diariiele cele mari ungresci, si la poporulu germanu celu luminatu?

Magiarii n'au fostu opriti de nimeni a'si infintiá ori-cáte scóle au voitu, cá pana si cutitulu au fostu totudeauna in manile lorú; mai alesu dela reformatiune si cu atátu mai multu dela 1750 in cóce ei prin episcopii lorú cei fórté bogati si prin gubernu au infintiatu ori-cáte scóle au voitu; cu tóte acestea propriulu poporu magiaru atátu celu dela sate, cátu si dela orasie mai mici e nespusu de prostu, grosolanu, necuratu, brutalu, superstitiosu.

Ce dara au folositu poporulu magiaru scólele magiare? Din contra inse va cutediá Aladár se sustina, cá s'a ingrijitu vreodata in sute de ani vreunu gubernu in cugetu curatu, cá se infintiedie si pentru poporulu romanescu scóle bune? S'au ingrijitu numai unii monarhi din cas'a Habsburg, dara ceea ce au voitu acestia, au paralisatu si nimicitu machinatiunile dracesci ale feudalismului. Superstitiune? O voi farisei inganfati, mergeti in

Germani'a, in Franci'a, in Itali'a, in Belgiu etc., unde veti aflá superstitiune si mai multa decâtu la romanii.

In cátu se tine de tes'a, cá romanii de astadi nu sunt urmatorii vechiloru Romani, si cá au emigratu mai tardiu in aceste tieri, invetiati Europei au trecutú de multu la ordinea dilei preste ea, constatandu adeverulu istoricu, si lasandu lui Rösler si Hunfalvy glori'a de a serie istori'a dupa capritiulu si vanitatea nationale, dupa tendentie si interesse politice, mai multu decâtu egoiste, indopandu publiculu ungrescu cu scrieri in defavórea romaniloru, de-óre ce aceste sunt binevenite poporulu magiaru si pressei jidane, care se delectédia in ori-ce opere de valóre ridicula. Nu cu sofisme invecchite, nu cu preocupatiuni nationale, cu atátu mai puçinu cu rea vointia se póte face ethnografi'a unui poporu, ci cu studiu neobositu intru cunóscrea vietiei lui, a datinelorú si limbei, cari formédia spectrulu si caracterulu la unu poporu.

La pag. 448 dice dn. Aladár, cá romanii si rutenii rivalisédia intr'unu modu tristu unulu cu altulu in necultura. Asia vedi, candu miliónele de florini se spendédia pentru bulevarde si scopuri in interessulu rassei domnitóre, éra nationalitatile sunt despoiate si de celu mai primitivu midiulocu de cultivare, sunt timbrate de neculte, éra barbati lorú, cari pretindu dreptate, sunt timbrati de agitatori contra statului, acésta apoi e dreptate, este buna-vointia, este patriotismu luminatu, sau tocma din contra, unu egoismu spurcatu.

La pag. 452 si 453 stau urmatórele: „Pe locurile muntóse spre orientu loculu de frunte ilu ocupa romanii (oláhok), cari din privinti'a sociale stau pe unu gradu fórté inferioru alu culturei. Acestu poporu se vede neaptu pentru formarea de orasie. Dóue opide, Beiusiulu pentru romanii dincóce si Blasiulu pentru romanii dincolo de munti, sunt locurile mai insemnate, dara inca si aceste 2 orasie romanesci sunt numai cá exceptiune. Romanii locuescu mai multu prin sate imprasciate printre munti, in case funingínóse si afumate, la olalta cu vitele(?), cari le constitue tóta averea lorú, éra pe langa caile ferate sau drumurile mai amblate romanii se amesteca cu elemente eterogene, si romanimea mai curata cá si cum ar fugi de darulu civilizatiunei se trage in munti.“

E dreptu cá romanii nu au incredere in civilizatiunea moderna, care tinde a'i metamorphosá, dara totusi caus'a cá prin orasie se afla prea puçini romani nu e acésta, ci aceea, care ar trebui si d. Aladár se o scia, si anume, cá romaniloru pana in anii absolutismului austriacu sau mai exactu, pana pe la an. 1860 le-a fostu strinsu opritu a se ocupá de industria si meseria, éra pana la Mari'a Teresi'a si Josifu II nu le-a fostu permisú nici macaru a portá vestminte negre si de panura (postavu fabricatu), cu atátu mai puçinu a se deprinde cu sciintiele. Pana la Josifu II le-a fostu opritu a'si edificá biserici prin sate si orasie, ci numai pe la capetele acelora, la óresi-careva distantia considerabile, adeca aprópe cá in Turci'a. Asia dara romanii n'au potutu formá burgesime cetatienésca, ceea ce se póte probá din acte dietale cu istori'a la mana (Tripart. Verböcz Aprob. et Compil.) Acum se punu érasú alte pedeci progresului romanescu totu cu acte dietale, cum e legea pentru invetiamentulu poporulu, cum are se fia legea pentru invetiamentulu secundariu si societatile de magiarisare si altele.

Dara pentru Gy. Aladár remane cestiune de onóre nationale se ne arate, unde si câte sunt cetatile si orasiele mai mari magiare curate, in totu coprinsulu Ungariei si alu Transilvaniei. In aprópe 900 de ani câte cetati (urbes) au infintiatu magiarii cá magiari curati? Chiaru astadi immens'a maiortate a locuitoriloru din cele mai multe cetati ale Ungariei o facu germanii si slavii. Orasiele locuite numai de magiari sunt mai multu nisce

satóie necurate si neregulate, care abia acuma incepu a se curatí cu mare greutate de rugina si de putorile heredite.

La pag. 446 se dice, „cà o apropiare si unire cu romanii ar fi de doritu“. Si noi asia credemu, cà dieu o apropiare a celoru dóue elemente in midiuloculu slaviloru ar fi fórté necessaria pentru viéti'a ambeloru popóra; dara rendulu e pe poporulu magiaru de a se apropiá de celu romanescu, de-óre ce tinendu in mánile sale puterea, dispune si de midiulóce de a poté rehabilitá pe poporulu romanescu in drepturile ce'i competu, dara nu in modulu ingamfatu, in care scrie „Pesti Napló“ si „Egytértés“ despre memorialulu romaniloru din Ungari'a si Transilvani'a; in acestu modu ori-ce apropiare este absolutu impossibila.*)

Pe pag. 525 si urmatóriele se coprinde date ethnografice despre romani. Singurulu punctu magulitoriu pentru noi e acela, unde Gy. Aladár descrie pe poporulu romanescu cá pe o rasa din cele frumóse, dara in celelalte ilu descrie totu cu acele colori negre cá si pe romanii din Ungari'a si Transilvani'a. Me retínu a citá aci in traducere acele pasage, de-óre ce acésta nu ar insemná alta, decâtu repetirea celoru dise mai susu. — Are si câteva ilustratiuni romanesci, — unu tieranu din cei mai avuti in costumulu seu tieranescu standu langa unu calu frumosu, si vreo trei fete in costumele loru nationale (catrintie) de pe la Turnu-Severinului; fetele se presenta bine, portretele sunt frumóse si elegante.

Autorulu opului susnumitu pretotindenea unde e vorba de romani, se folosese de terminulu (oláh) cá celu mai corespundietoriu romanului dupa conceptulu seu.***) De consideratiuni de ecuitate si dreptate, ce aru trebú se caracterisedie pe unu invetiatu, nici vorba nu este; impartialitatea este proscrisa din dictionariulu lui, remanendu'i numai precupatiunea sa predilecta de poporulu seu.

Am scrisu aceste, cá inteligenti'a romana se cunósca cartea, si se nu se amagésca de editiunea ei prea frumósa, cá si cum internulu aceleia ar corespunde pe deplinu esternulu ei.

Pomponius.

Totu despre memorialulu celoru 153 delegati ai romaniloru.

Cá se nu se póta dice, cá noi nu reproducemu nici chiaru din diarele romanesci câte-o recensiu sau critica din câte au aparutu pàna acum asupra acelu memorialu, reproducemu si noi aici incaí apretierea diariulu „Timpulu“ cunoscutu nu numai cá organu alu partidei conservative, ci si (celu puçinu pàna mai de curendu) cá bunu amicu alu guberneloru austro-unguresci. „Timpulu“ scrie:

„In dilele de 12, 13 si 14 Maiu 1881 se adunase la Sibiu, din tóte tinuturile Ardélului si Tierii ungueresci, locuite de Romani, unu numeru insemnatu de delegati, trimisi de càtra alegatoriiloru, pentru cá se se consulte ce atitudine se ia Romanii in faci'a alegeriloru ce aveau a se face pe atunci pentru camer'a din Pest'a.

Amu datu séma pe atunci de inchiailerile luate de acea conferentia de alegatori. Acele inchiaileri cuprindeu programulu partidulu national-romanu, care se obliga a luptá pe cale legala pentru obtinerea urmatóreloru drepturi: 1. Recastigarea autonomiei Transilvaniei; 2. introducerea limbei romane cá limba oficiala a administratiei si justitiei in tinuturile locuite de Romani; 3. numirea de functionari romani sau dintre neromani, numirea acelora, cari sciu scrie si vorbí limb'a romana; 4. revisuirea legii asupra nationalitatiloru; 5. autonomi'a bisericiloru si scóleloru confessionale; 6. crearea unei legi electorale pe bas'a sufragiulu universalu, sau celu puçinu investirea cu dreptu

*) Se se convinga odata toti romanii, cá apropiarea sincera si durabila intre acestea dóue elemente, ori-càtu se fia de dorita, este si remane pentru romani numai o ilusiune, portare de nasu, fantoma, sau cum dicu bucuresceni cu unu terminu nou: moftu, cu terminu vechiu: secatura, o vergea unsa cu vescu sau cleiu, de care se prindu numai vrabiile, ochiu-boului si pitigoi. Au nu vedemu noi, cá si in Ungari'a clasea ciociloru si a totororu veneticiloru au apucatu pe de asupra cu atàta violentia, in càtu partid'a celoru moderati le-a luat fric'a, si nu cutédia nimicu mai multu asupra loru? Red.

**) Bine face; cà-ci ori-candu ciocii ungueresci ne numescu „románok“, atunci se sciti cá nu e semnu bunu. Lasati se ne numésca Oláhok, cu terminulu istoricu magiaru, cá de ex. nici pe germani nu'i numescu ei dajcsok, ci németek. Ce ne pasa? Totu noi suntemu noi, ori-cum ne voru numí ei. Red.

electoralu a oricarui cetatienu ce platesce o dare directa; 7. colaborare cu cei ce tinu séma de interesele si buna starea poporulu.

Conferenti'a de atunci a insarcinatu pe comitetulu ei electoralu se compuna unu memorialu explicativu in cauza si se-i dea cea mai intinsa publicitate.

Acésta lucrare au aparutu acum in limbele francesca, germana si magiara, precum si in cea romana si póta titlulu: „Memorialu, compusu si „publicatu din insarcinarea conferentiei generale a „representantiloru alegetoriloru romani, adunati la Sibiu in dilele de 12, 13, si 14 Maiu st. n. 1881 — (Sibiu 1882, 1. vol. 144 pag.)

Constatamu cu multa parere de bine, cá lucrarea acésta, dictata de unu adàncu sentimentu de nationalitate, e scrisa totusi cu multa liniste, cu o démna obiectivitate. Ne rezervamu placerea a da o séma mai amenuntita despre cuprinsulu ei: deocamdata inse credemu a putea repeta, ceea ce dicu confratii de preste munti: „nici unu Romanu sciutoru de carte se nu intardie asi procurá acésta lucrare“. Repede si in corecta grupare urmédia datele autentice, cari dovedescu dreptulu de autonomie alu Ardélului, insemnatatea politica a Romaniloru in evulu mediu, atàtu in Ardélu càtu si in judetiele dintre Tis'a si Carpati: cu unu cuvèntu, unu cursu de istorie si de dreptu publicu in nuce. Pàna acum n'a aparutu nici o carte, care se fi descriu in modu atàtu de limpede situati'a politica a Romaniloru din monarchi'a Habsburgiloru.

Diarele magiare au si inceputu a discuta cuprinsulu lucrarii acesteia, si aceea ce constatamu pàna acum e, cá tonulu ei liniscitu si plinu de demnitate a impusu adeversariloru. Ar fi acum de dator'i'a politiciloru influenti din Romani'a de a da scrierii respandirea ce i se cuvine in colónele pressei europene. Trebuie se se scie odata, cá o jumetate a poporulu romanescu are a suferi, sub dominatiunea magiara, cele mai mari nedreptati; cá fia ce di aduce cu sine o nóue tentativa in contra esistentiei nationale a acestui elementu considerabilu cá numeru, dar si mai considerabilu inca prin aptitudinile si calitatile lui. Poporu militaru in decursulu evulu mediu intregu, producèndu in mijloculu lui mari eroi si mari regi, Romanii au fostu incetu jert'f'a unor usurpatori, pe care astadi nu le justifica nimicu, precum nu erau justificate nici in trecutu.

Pentru noi nu e indoiala cá consangeniiloru nostri din Ardélu voru isbuti a obtiné dela coróna si dela impregiurari realizarea intregulu loru programu, pentru cá pressiunile Magiariloru departe de ale folosi acestora, au creditu si mai adàncu sentimentulu nationale alu vredniculu si statorniculu poporu romanescu. Observamu cu bucurie, cá chiaru in acele tinuturi, unde sufletulu parea mai adormitu, unu spiritulu nou, datatoru de viatia s'a desteptatu. Cine are dreptate la urm'a urmeloru, nu este pretinsulu dreptu istoricu sau dreptu publicu, duratu in favorulu unei singure nationalitati, a celei magiare, cine are dreptate este realitatea ethnologica, este adeverulu. In numele adeverulu si sub suflarea lui binefacetóre e scrisa si acésta lucrare; si pentru cá nici odata, in cursulu istoriei n'amu vediutu adeverulu invinsu, ci pururea invingètoru, de aceea si acumu putemu predice, cá „per ardua ad astra“ caus'a romana va triumf'a.“

„Die Rumänen und ihre Ansprüche.“

Romanii si pretensiunile loru. Sub acestu titlu au aparutu mai de curendu din pén'a lui dr. Hundsdorfer alias Hunfalvi membru alu academie magiare, o carte destulu de grósa in limb'a germana pe 365 pagini, adeca tocma câte dile intr'unu anu, la Carolu Prochaska in Vien'a et Teschen. Diarele magiare anuntia cu bucuria mare aparitiunea acelei carti, din cauza cá precum declara totu ele, acelu opu alu dlui Hundsdorfer-Hunfalvi este consideratu cá unu actu de acusatiuone publica ridicata asupra totororu romaniloru din tóte tierile locuite de ei, in faci'a Europei, si totuodata cá respunsu, cá replica si infrangere venita tocma la timpu, spre a paralisa si nimici coprinsulu memorialulu celoru 153 romani adunati la Sibiu in conferenti'a loru nationala din Maiu 1881.

Ce coincidentia curiósa, ce mai bucuria in Israel unguerescu din Clusiu, Budapest'a, Arad si Dobritnu; pare cá au datu tíganele cu bobii si babele cu cartile de concina, cá d. Hunfalvi se fia gata ficu cu refutatiunea sa de 2½ ori mai lunga decâtu memorialulu romanescu, dintru odata cu acesta. Bine: d. Hunfalvi si cei cari ii voru fi datu missiunea cá se se mai incaiere de romani

si astadata — nu mai scimn a câte óra in diece ani — au sciutu bine de inainte cu 1½ anu, din debateri publice, cá romanii ne mai ascultati de nimeni aici in patri'a loru, calumniati si asupriti neincetatu si necurmatu, au decisu a'si duce caus'a loru si la forulu opiniunei publice europene, a o si apará acolo acuma si totudeaun'a; dara de unde si cum au fostu Hunfalvi et Comp. in stare se affe ideile si argumentele coprinse in memorialulu romanescu mai inainte de a vedé acela lumina? Nu cumva elu a venitu in Ungari'a din vreo ceta a magiloru dela resaritu, cari divinédia cugetele ómeniloru? Si daca nu, de unde potu afirmá diarele magiare, cá operatulu lui Hunfalvi „Die Rumänen und ihre Ansprüche“ ar fi o replica energiósa data memorialulu, de unde?

Éca asia sunt tractate in Ungari'a cestiunile cele mai serióse si mai grave, candu cu o usiorata nedemna de ómenii sciintiei, candu cu perfidia orientala. Hunfalvi alérga dupa greurusii sei inhatiandu-se éra de originea romaniloru, apoi batenduse cu morile de ventu ale ideei daco-romanesci; memorialulu din contra are de scopu principale si aprópe unicu a revindica drepturile calcate tiranesce ale poporulu romanescu si totuodata ale unei tieri tractate cá tíera cucerita cu armele. Auctoriiloru memorialulu au declaratulu din capulu loculu, cá ei in lupt'a pentru existenti'a romaniloru nu punu temeulu pe originea de nationalitate genetica, ci pe drepturile omenesci cuvenite loru cá ómeni si pe drepturile politice cá cetatienu in masse compacte ai patriei loru (pag. 39). Romani sau Daci, Slavi sau Greci, Valachi, Vlachi, Blachi, dica-ne altii cum le place, nu ne pasa, cum n'are se le pese nici loru, daca sunt numiti Magyar, Unguru, Hunger, Hungari, Turci etc. sau altora, daca li se dice Deutsch, Teutsch, Germani, Német, Nemetz, Nemtzi, Allemagne etc.; cu dispute de aceste tendentióse nu veti scapá voi de recunós-cerea definitiva a drepturiloru unui poporu care isi vérsa de atàti secolu sangele in torenti in armatele statulu, pentru statu.

Memorandu

càtra ilustritatea sa d. Dr. Joane Szabó episcopu gr-cath. alu diecesei Gherlei,

in privinti'a convocarei unui sinodu diecesanu mestecatu, pentru vindicarea mai multoru rane ale bisericei gr-cath. tinetórie de provinci'a metropolitana a Albei-Julie si Fagarasiului, si resp. de dieces'a Gherlei.)

(Urmare.)

Deci tinerea sinódeloru mestecate nu e institutiune nici calvinésca nici chismatica, precum le placea unor prelati unguereni de ai nostri a o numi, ci este praxe catholica. Dela dinsa 'si-luara protestantii praxe loru de „fő-egyházi tanács“ si „zsinat“; care le tinu totudeauna deodata, unulu avendu de a pertractá afaceri bisericesci comuni laiciloru si bisericaniiloru, éra celu-alaltu celea de ale credintiei.

Mai insistendu inca asupra acestei ponderóse cestiuni, întrebamu: au nu e participare laica in afaceri bisericesci, destulu de delicate, candu Maiestatea Sa imperatorulu si regele nostru, neavendu nici macaru ordinele s. de lectoriu ori acolitu, denumesce episcopi si in Cislaitani'a, unde nu e rege apostolicu? Si nu e óre si mai delicatu lucru, candu cutare patronu, fia catholicu fia protestante, au chiaru judanu, denumesce canonici si parochi? Óre nu e participare laica, candu cetatienu din Clusiu de religiunea rom.-cath., neconturbati de scaunulu pontificalu, isi alegeu pe parochii sei, ce cu atàtu e de mai mare insemnatate, cu càtu parochii loru prin acea alegere devinu totuodata si canonici in respectivulu capitulu de Alb'a-Julia?

Càtra aceste se mai póte adaoge respunsulu ce'lu dede in a. 1865 nuntiulu apostolicu din Vien'a, Falcinelli, unor barbati ardeleni si anume lui Georgiu Baritiu, Demetriu Moga, Alesandru Bohatielu, Gabriele Manu si Vasiliu Buteanu, cari i adressase unu memorialu in privinti'a tinerei sinódeloru mestecate.*) Care fu in respectulu acestora respunsulu nunciulu? „Jus habetis“, dise elu prelaudatiloru seculari, si cum cà scaunulu pontificalu nici-candu n'a impededatu tinerea unor asemenea adunari, spunendu si aceea, cá chiaru si in ducatul Austriei se tinu consvatuii mestecate in afaceri bisericesci, si vediendu-se a avé unii scrupuli numai in privinti'a numirei. Si ce respunse fericitulu metropolitu Siulutiu in representatiunea sa din 24 Aprile 1865 si sub Nr. 358 asternuta

*) Vedi acestu memorialu de datulu 25 Martiu 1865 in originalulu seu lat., in „Sionulu rom.“ 1866, Nr. 12 pag. 137.

numitei nunciature, la o scrisoare a acestei, prin care asta cere desluciri la memorandumul sustinut de mai susu numitii barbati? A recunosutu dreptul lumenilor de a participa in sinode mestecate, spre a se consvatu despre cele timpurane ale bisericeii.

In urma se amintimu ore faptele santului pontifice romanu de asta-di Leone XIII., care vediendu si nepotendu suferi incalcarile libertatii si ale drepturilor bisericeii catholice, in amaratiunea sufletului seu, nu numai se plange cu lacrimile de sange ale Mantuitorului nostru Is. Christosu, oftandu: „Dómne, de se póte, se tréca pocalulu acesta dela mine,“ ci concede indulgentie, demanda penitentia si a se face rogatiuni, pentru cá Atotpotintele cu puternic'a sa mana se apere si scutésca libertatea bisericeii catholice contra tuturor atacatorilor drepturilor ei? Potere-amu ore, cá catholici adevérati, macaru numai presupune despre beatitatea sa, fara de a lu stigmatísá chiaru de fariseu, cá beatitatea sa de o parte plangédu-se pentru calcarea libertatei si a drepturilor bisericeii catholice universali, de alta parte in acelasi timp apróba incalcarile libertatei si drepturilor bisericeii nóstre gr.-cath. din Ardélu, avute si conditionate cu ocaziunea primirei s. uniri? Nu, si de trei ori nu!

Cum stamu inse cu a dóua asertiune, cá adeca guvernele politice au pusu si punu piedice exercitarii drepturilor autonome constitutionali ale bisericeii nóstre gr.-cath. Se scrutamu si se vedemu si valórea acestui asertu.

Prea bine scimu, cá incepédu dela regimel imperatului Leopoldu I. pàna la finele guvernului si regelui apostolicu Franciscu I. tóte regimel au fostu neamice constitutionalismului preste totu; prin urmare neamice si constitutionalismului bisericescu. Sub disele guverne suferira si bisericel protestanti in Ungari'a si Transilvani'a, suferi si biseric'a nóstra romana gr.-cath., mai multu decâtu tóte inse cea gr.-or. neunita din Ardélu. Scimu inse de alta parte si aceea, cá sub sistem'a de asta-di, neamica altcum tuturor drepturilor nationali ale nationalitatilor nemagiare, se organisara pe base constitutionale tóte bisericel din Transilvani'a, neimpedecate de nici unu regime de sub acésta sistema. Asia: cea rom.-cath., cele protestante, (inca chiaru si cea mosaica!), si decâtu tóte mai corespondietoriu geniului poporului, cea romana gr.-resariténa.

Estu-modu adi tóte bisericel se guverna constitutionalmente, afara de a nóstra, de cea greco-cath., carea nicicandu n'a fostu asia de nadusita, cá dela redicarea metropoliei gr.-cath. romane si a episcopiloru Gherlei si a Lugosiului incóce; éra cu desclínire acea parte, carea mai inainte se tinuse de diecesea Fagarasiu'ui. Pentru cá mai inainte, chiaru si pre timpul celor mai absolutistice regime politice, inca se tinea macaru din candu in candu câte unu sinodu diecesanu, avému sinode protopopesci, ne bucuramu de dreptulu de a ne alege pre episcopulu nostru si comunele pre preutii sei, s. a. Tóte acestea sunt asta-di, dorere! sugrumate si mai de totu sufocate.

Si poté s'aru aruncá vin'a acestoru apesari si impilari numai pre regimel politice, si alesu pre celu din presente? Poté s'aru ore macaru presupune, cá regimel de acum, sub care se organisara constitutionalmente bisericel tuturor celor alalte confessiuni, chiaru si a Judaniloru, numai organizari bisericeii nóstre se puna piedice, si asia dintre tóte popórale patriei numai prosperarea Romaniloru gr.-cath. se o stavilésca in cale? Nu potemu crede, nu potemu nici macaru presupune un'a cá acésta.

Intr'adeveru un'a cá acésta nici chiaru Maiestatea Sa domnitoriulu n'ar concede-o; Maiestatea Sa, care pentru prosperarea bisericeii nóste concese gratiosu reinviarea metropoliei gr.-cath. romane, si intemeia episcopiele Gherlei si a Lugosiului. Nu ar putea concede Maiestatea Sa un'a asemenea asuprire! cáci aceea ar insemná a pedepsi pre Romanii gr.-cath. din Transilvani'a si partile Ungariei pentru faptulu, cá stramosii loru au primitu s. unire cu biseric'a latina la a. 1701 la indemnulu Maiestatei Sa imperatului si regelui Leopoldu I., stramosiulu gloriosu alu domnitoriului de adi; cari stramosi ai Romaniloru de nu aru fi primitu unirea, asta-di stranepotii aru apartiné bisericeii orientali neunita si cá atari s'aru bucurá de cea mai frumoasa constitutione bisericesca. Scurtu: asia ceva aru insemná, a pedepsi pre stranepoti pentru loialitatea si netiermurit'a incredere a stramosiloru in intentionile parintesci ale Augustei case habzburg-lotaringice, ce nu se póte concede.

Afara de aceea capetele incoronate si tóte guvernele statelor mai civilizate venira in urma la acea convingere, cá absolutismulu, fia acela politicu fia bisericescu, e inamicu culturai si inaintarei intelectuali, si cá unu poporu necultu nicicandu nu e asia de capace de a se inavuti si prin consecentia de a supeditá midiulócele de lipsa spre sustinerea statului, cá unu poporu cultu. De aceea in tóte statele mai culte s'a datu constitutione politica civilor statului, si li-s'au eliberatu bisericel de sub omnipotentia a statului. De aci multu rostit'a aksioma moderna: „Biserica libera in statu liberu.“ Acum inse poté s'ar ore presupune, cá monarchi'a austro-ungurésca, unde tóte bisericel se bucura de drepturi constitutionali in interessulu statului, numai faci'a de Romanii gr.-cath. se voiésca a face una asia de injuriósa si pentru amendóue partile vatematória esceptiune? Nu si éra si nu!

Deci pentru calcarea datinelor, drepturilor si canónelor bisericeii nóstre romane unite din Transilvani'a si partile Ungariei — avute si folosite nu numai inainte de unire nevetamate, ci si dupa aceea multu timp, si pàna la ridicarea metropoliei numai pe rëndu si in parte ciungarite, éra de atunci mai de totu nadusite, — nu se póte aruncá vin'a, nici pentru trecutu nici pentru presente, pre scaunulu pontificalu romanu, éra pre regimel politice in trecutu numai in o parte, in presente dara nici de câtu.

Póte cá reulu acesta e una consecentia a s. uniri; apoi si in trecutul mai vechiu au fostu culpabili pentru dènsulu si demnitarii nostri bisericesci; éra dela a. 1848 si deschilinitu dela a. 1863 incóce calcarea acésta vine singuru numai dela unii dintre preasantiele sale. Intr'adeveru ce vedemu indata la léganulu unirei? Vedemu, cá neghin'a, ce dupa 150 de ani nadusi hold'a de totu, se sémena inca in primul sinodu tinutu in interessulu primirei s. uniri, in sinodulu din Februariu a. 1697. In acesta, dupa primirea si subscrierea actului despre acceptarea unirei, in siedinti'a a III. metropolitulu Teofilu face propunere, cá prin o representatiune indreptanda cátra Maiestatea Sa se se petitiunedie, cá preutii se depinda si se se dispuna de episcopu, éra nu de laici cá pàna acum.*) Estu-modu acelu metropolitu, carele a propusu in siedinti'a I. primirea unirei pre lãnga garantarea datinelor, disciplinei canonice si a drepturilor bisericeii orientali s. c. I., dupa câteva dile indata in a III. siedintia si aspira: se i-se dé facultate, cá présanti'a sa se póte calcá acele drepturi.

Asia dara din cele de mai susu se vedu lamuritu dóue lucruri. Unulu, cá pre timpul fericitului metropolitulu Teofilu preutii nu depindea numai dela metropolitu si nu i dispunea metropolitulu, ci i alegea laicii, séu mai bine biseric'a intréga, cea docente cu cea discente impreuna, si venia judecati in sinode mestecate. Alu doilea, cá instinctulu de domnire despotica se manifesta si in ántaiulu episcopu unitu, in monachulu Teofilu, crescutu si imbetraniu in datinele bisericeii orientali, indata ce se vediu pre pragulu unui venitoriu mai favorabile pentru sine si mai neaternatoriu séu celu puçinu mai indirectu ateratoriu dela elemosin'a filorú sei sufletesci. Dara apoi inca cumse potentia acea pofta dupa inradicinarea s. uniri, candu episcopi in diecesea unita a Blasiului, altcum mai totu barbati mari, asemenea calugari in Blasiu, professori de teologia si dreptulu canonicu, éra dnpa intemeierea capitulu din Blasiu canonici ajunsera, cu mica esceptiune, totu barbati crescuti prin seminarie de ale rom.-catholiciloru conduse de iesuiti, saturati pàna dincolo de principie despotice!**) Cátra acésta apoi mai vine si aceea impregiurare, cá timpulu indelungatu dupa primirea s. uniri episcopii din Blasiu au avutu in cóstele lor si câte unu iesuitu, nu cá unu „alter ego“, ci adeseori cá unu „plusquam ego“.

(Va urmá.)

Romania.

Muntele Atos.

(Fine.)

Cu tóte acestea, nu potu prelungi verb'a nici se intru in tóte amenuntele; cá-ci eu nu sunt archeologu nici bogatu indestulu cá se potu descoperi

*) Vedi A. T. r. Laurianu, documente ist., pag. 143.

**) S. apost. Petru in epist. I. c. V. dice: „Seniores, qui in vobis sunt, obsecro consenior et testis Christi passionum: pascite qui in vobis est gregem Dei, non dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo“.

cu cerut'a rigóre científica, urmele poporului romanescu prin bisericel si prin bibliotecel din muntele Atos. Am potutu inse in trécatu a me incredintiá, cá nu este monastire in care se nu fia ceva de studiatu pentru cunóscerea pe largu a istoriei nóstre generale. Se cuvine de siguru academiei romane, care s'a infintiatu cu scopu a duce grij'a culturai nationale, se intervinu puternicu prin tóte midiulócele de care dispune, pentru a se explorá pe candu este timp, celu puçinu tierile locuite sau inzestrate de romani, in vedere cu trebuintele nóstre intelectuale.

Sciu bine cá am abusatu de rabdarea dvóstre, domnule presedente, dara nu potu uitá pe romanii calugari, cari locuescu in muntele Atos.

Intrég'a poporatiune din peninsula se compune actualu din cinc', multu siése mii locuitori mai cu séma greci, slavi si romani. Sunt toti numai barbati, numai ortodoxi, numai calugari sau puscni, supusi regulei lui santulu-Vasile, impartiti prin dóuedieci de monastiri cu dóuesprediece schituri si prin cinc' sute de chilii, sporadicu imprasciate prin infundaturile muntiloru cu vedere pe mare. Acésta republica monacala se administrédia in Karia capital'a peninsulei, numai de cátra delegatii monastiriloru din care 17 sunt grecesci si trei slave; prin urmare grecii sunt in muntele Atos monachii domnitori, sub inalt'a conducere a patriarchului ecumenicu din Fanaru, care póte fi ortodoxu, dara grecu este de siguru.

Calugarii romani sunt aprópe 500 prin monastiri, schituri si chilii, veniti mai toti de preste Dunare. Adunati inse in numeru mai mare sunt preste 170 numai in 2 schituri curatu romanesci: Lacu si Prodromu.

Schitulu Lacului s'a ascunsu din saracia intr'o prapastia selbatica din muntii „Santului Pavelu“, de care depinde. Acolo stau in grópa preste 70 de romani calugari, care n'au midiulóce indestule de vietuire. Sermanii se hranescu mai multu din 1000 de lei, ce primescu anualu, mi se pare, din tíera si cu „lacrimel maicei Domnului“, care sunt nisce bóbe vinete, sementie de planta, ce monachii din pensul'a santa obicinuescu a cultivá si a vinde caletoriloru in forma de metanii, impreuna cu linguri de lemn lucrate frumosu.

Schitulu celu mare romanescu, locuitu de 100 calugari, care s'a santitu in 21 Maiu a. 1866 cu hramulu santului Joanu inainte mergatoriu, este un'a din cele mai venerabile chinovii din muntele Atos. Din nenorocire, nu este de sine statátore, ci depinde de monastirea Lavra, de parte o óra, pe a carei mosia schitulu romanescu ocupa cu chiria o stanca góla de 17 pogóne, pe care s'a infintiatu, prin iniciativ'a lui Grigorie-Voda-Ghic'a, de cátra Romanii din principatele dunarene.

Acésta monastire s'a ziditu din temelia cu incepere din anulu 1857, in pótele muntelui Atos, cu inaltime de 2000 metrii, pe limb'a de marmura despre resaritu, care se perde in mare. Dara nu sunt tocmai frumsetiele naturei, cari impodobescu acestu locasiu smeritu de calugari, ci mai multu prestigiulu de veneratiune si ospitalitate, de care se bucura cu dreptu cuventu in tóta pensul'a. Acolo potut'am admirá cu doru cum vointi'a omului póte fi mai tare cá marmur'a, candu ea se preface in devotamentu pentru binele némului seu. Au potutu intr'adeveru calugarii romani prin staruinti'a lor indelungata a sparge petrele si prin furnele se transforme stanc'a in gradina verde cu frumoasa monastire; pe candu intrigele grecesci cu persecutiunile loru necontenite n'au isbutitu de locu a clatiná vointi'a monachiloru de a ridicá din adéna umilire bisericeii romana din muntele Atos.

N'am locu a ve descrie totu aici, fia si pe scurtu amabil'a, larg'a ospitalitate ce mi s'a oferitu, cum si pomp'a cu care s'a serbatu in modu stralucitoriu inviarea dela Pasci.

Se ve descriu pe largu câtu sunt de modeste, drepte si indispensabile cererile calugariloru nostrii si câtu de urite sunt intrigele intaritate de straini contra elementului latinu, gasescu asemenea de prisosu; pentru-cá s'a publicatu in aceste privintie (anexa Nr. 7) o carte seriósa de staretulu eminentu alu schitului, parintele Damianu: „Cestiunea schitului romanescu chinovialu . . . lamurita de pe acte autentice.“ Bucuresci, 1879 si s'au ocupatu de cestiune chiaru foile publice, mai alesu „Ortodoxulu“, „Romania libera“, „Telegrafulu“ etc.

Destulu a ve spune pe scurtu cá cererile romaniloru sunt:

1. A nu se mai face deosebire între Moldoveni si Munteni; astfelu cá sigilulu schitului se fia recunoscutu formalu cu cuvintele: „Schitu romanescu“, éra soborulu schitului se póta inmulti numerulu calugariloru dupa incaperile chinoviei si se póta alege

stareti pe unu dintre monachii romani fara deosebire de localitate, adeca fara d'a se tine sém'a de s'a nascutu in Moldov'a sau in Tiér'a-romanesca.

2. A se dá voia romaniloru a duce ap'a la schitu cu cheltuél'a loru dintr'unu isvoru in apropiare, care se afla pe mosii'a Lavrei; pentru-cá pururea se se afe la schitul romanescu apa de beutu cu indestulare.

Cum vedeti bine, domnule presidente, nu sunt tocmai exorbitante cererile romaniloru, si s'a gasitu unu fostu patriarchu ecumenicu din Constantinople, care a judecatu dreptu; astfeliu cá prin Singhiliulu seu din Martiu 1876 a binevoitu a incuviintiá reclamatiunile schitului nostru. Candu inse veni timpulu a se pune in lucrare acésta suprema decisiune, Lavriotii s'au opusu grozavu, si grozavu au uitatu din cladirile si veniturile sale marinimiei romane alui Radu-voda, Neagoe-voda, Petru-voda-schiopulu, Ieremia-voda-movila, Gavrilu-voda-movila, Sierbanu-voda, II-Cantacuzinu, Constantinu-voda, Racovitia-Cehanu etc., dupa cum se potu incredintiá pe deplinu din chiaru hrisóvele conservate in arhivele loru. Patriarchulu ecumenicu actualu din Fanaru n'a remasu numai nepasatoriu in acésta cestiune, dara a anulatu inca singhiliulu irevocabilu alu predecesorului seu, cu tóte cá reposatulu patriarchu, banuindu, se vede, ceva despre lacomi'a si fuduli'a grecésca, scrisese chiaru in acésta carte de judecata din 1876, cá „cine va face reu si vatemare schitului romanescu, este afurisitu de Ddiu si culpabilu de tóte blastemele Parintiloru si sínódeloru!“

Astfeliu dara drepturile chinoviei nóstre romane sunt nesocotite, cum au fostu in trecutu, si prada lasate de greci in voi'a intempleriei. Prin urmare, romanii, cari sute de ani, au potutu portá cu demnitate pe umerii loru sarcin'a de intretinere si de aparare contra turciloru a religiunei crestine din Orientu, sunt acum lipsiti de apa in gradin'a maicei Domnului, unde n'au de locuitu unu petecu de pamentu care se fia proprietatea loru, si dintre tóte popórale ortodoxe numai biserica romaniloru n'are dreptulu de autonomia, de care se bucura, cum le place, grecii, rusii, serbii si bulgarii . . . O, Domnedieule! . . . mici de totu trebue se fia fratii nostrii ortodoxi . . . priviti din vârfulu muntelui Atos! . . .

Ve rogu a primí, domnule presidente, incredintiarea inaltei mele consideratiuni.

Alexandru Pencovici.

Bucuresci, 9 Octobree 1882.

Cium'a viteloru.

Din partea gubernului Ungariei se luara din nou mesurile cele mai rigoroze asupra bólei de vite din partea Romaniei, ce s'a ivitu de nou in unele tinuturi. Pedepse fórte aspre astépta pe toti cáti aru cutedia se calce regulamentele sanitare de carantina. Cordonulu s'a trasu nu numai asupra viteloru, ci si asupra producteloru de vite. Ar trebui se ia si gubernulu Romaniei cu totul alte mesuri multu mai eficaci si se aplice pedepse mai grele si mai simtite asupra prevaricantiloru si altoru calcatori de regulamente, éra mai virtosu pe functionarii si servitorii ce cutédia a lua mita dela economi si negutiatori, se'i dea fara nici-o crutiare in judecata criminala, de unde se ajunga in temnitia. — Din capital'a Romaniei citimu in „Resboiulu“ acestea:

Domnulu ministru de interne a informatu primaria capitalei, cá in judetiulu Prahov'a s'a ivitu pesta-bovina; primari'a invita dar pe cetatieni cá in conformitate cu prescriptele art. 56 si 57 din legea de politie sanitara veterinara se observe urmatórele mesuri.

1. Tóte vitele introduse din nou in acésta comuna se voru tine in timpu de diece dile separate de celelalte vite ale comunei.

2. Persónele cari nu sunt obligate a face declaratiunea de bóla a unei vite afectate de pesta bovina, dar care voru anuntiá de buna voia ivirea pestei bovine in o localitate unde n'a existatu pana acum, li se va da de gubernu o recompensa pana la 300 lei.

Candu cineva a denuntiatu o infractiune la dispozitiile legii de politie sanitara veterinara, prin care s'ar fi introdusu in tíera pest'a bovina, atunci se va da acelei persóne o recompensa chiaru aprópe egala cu valórea viteloru confiscate si in fine pentru denuntierea altoru infractiuni la dispozitiile legii de politie sanitara veterinara se va da denuntiatorului o recompensa pana la 200 lei.

3. In Oboru si in Abatoriulu comunalu*) nu se voru admite vite venite din afara, fara certificate de provenientia si de senatate.

*) Obor se dice in Romani'a ceea ce numimu noi piatia de vite, de cereale, lemne etc., éra Abatoriu e galicismu, taiatoriu, locu de taiatu vite, de macelatu.

Red. „Obs.“

Sciri diverse.

— (Despre vendiarea memorandului romaniloru), „Pester Lloyd“ Nr. 315 aduce intre „Diversele“ sale scirea dela Sibiu, cá escel. sa domnulu arhiepiscopu si mitropolitu Mironu Romanulu a opritu, cá memorialulu romanescu se nu se póta pune de vendiarea si in librari'a deschisa nu asia de multu aici in Sibiu, alaturea cu tipografi'a archidiecezana in strad'a Macelariloru. Raportorulu lui „P. Lloyd“ lauda acésta fapta a escel. sale cá pe un'a ce ar corespunde la relatiunea tipografiei si a librariiei archidiecezane cátra statu si cátra gubernulu lui, sub a carui inspectiune suprema aru stá ele cá institutiuni ale bisericeii. Minunatu si genialu raportoru.

Casulu acesta alu opririi de vendiarea memorandului in librari'a archidiecezana este aici prea bine cunoscutu din 2 Novembre (21 Octobree) a. c., de candu adeca organulu archidiecezanu „Telegrafulu romanu“ Nr. 123 adusesse pe col. 4 cu litere grase urmatoriulu anantiu:

„(Memorialulu partidei nationale romane) publicatu in nr.ii 120, 121 si 122 nu se mai afla de vendiarea in librari'a archidiecezana.“

Administratiunea librariiei tipografiei archidiecezane.

Inainte de aceea, adeca in Nr.ii 120, 121, 122 ai aceluia „Telegrafu romanu“ publiculu seu citise mereu anantiulu de vendiarea.

Si apoi luandu publiculu editiunea romanésca a máná, vediu sub titlu (pórta) in laintrulu copertei: „Sibiu, tipariulu tipografiei archidiecezane 1882.“

La vederea acestora se intrebau toti ómenii: „Este acésta realitate sau visu? Si daca e realitate, cum de nu a fostu oprita tiparierea memorandului in tipografi'a archidiecezana, éra acuma pe la 2 Nov., dupace acelu operatu trecuse, conformu legii absolutistice de pressa, cu trei septemani mai inainte prin purgatoriulu procuroriloru si chiaru prin alu presidíulu ministeriale in Bpest'a, se opresce vendiarea lui in librari'a archidiecezana, cá una ce nu ar conveni, cui? gubernului? Apoi cá gubernulu potea prea bine se confiscase editiunea intréga, precum s'au confiscatu in acesti diece ani din urma destule carti scolastice, precum se confiscase odinóra Istori'a lui Petru Maioru, in an. 1845 editiunea romanésca a petitiunei episcopiloru cátra diet'a din an. 1841/2, in 1853 Istori'a lui Alexandru I. Papiu si altele multe; gubernulu inse s'a uitatu astadata pintre degete, si a sciutu pentru-ce. Cum deci mitropolitulu nostru e mai papistu decátu pap'a, mai gubernamentalu decátu gubernulu lui Tisza?“

Asia vorbiau ómenii. Noi inse cari eramu interressati in cestiune, taceamu; ne-ar fi fostu prea usioru a tacé si acuma despre acestu incidentu, daca, nu scimu care lingusitoriu din cei reu voitori ai escel. sale nu aru fi spartu in „P. Ll.“ prin acestu micu secretu publicu. Tacerea ne costá cu atátu mai puçinu, cu cátu noi suntemu dedati a respectá credintiele si opiniunile politice ale ori-si cui, prin urmare si ale archiereiloru nostrii cá cetatieni ai statului alaturea cu toti, apoi credintiele politice ale escel. sale sunt prea bine cunoscute, cá diametralu opuse la câteva concluse ale conferentiei din Maiu 1881.

In cátu pentru vendiarea memorandului, ar fi ridicolu a se vaierá cineva, cá-ci acela se vinde cu totul pe neasteptate, in cátu nu scimu daca din editiunea romanésca voru mai ajunge exemplarie pana in Decembre. Asia dela scirea nealita din „P. Ll.“ se nu alteredié pe nimeni intru nimicu; se ne mai dedamu si noi a fi toleranti si chiaru generosi in afaceri politice si se ne vedemu fiacare de calea sa, pe care o crede cá duce mai siguru la scopu.

— (Demonstratiune planuita contra memorandului celoru 153). Ni se scie din Budapest'a 15 Nov. dela máná buna: Romanofagii uniti cu renegatii de calibrulu celu mai grosu de aici, prepara de urgentia unu congresu „romanescu“ in Maramuresiu, care se fia compusu din cátu mai multi romani, pe cáti voru fi in stare se adune la unu locu din acelu comitatu si din vecinulu seu. Scopulu declarat este, cá se provóce unu pronuntiamentu diametralu opusu la punctele programei stabilite in 14 Maiu 1881 de cátra cei 153 delegati ai alegatoriloru romani adunati la Sibiu. Urgenti'a acelu congresu este motivata prin temerea de impressiunea durabila ce póte se lase lectur'a cu atentiune a memorandului in urm'a sa, la cea mai mare parte a cititoriloru de nationalitate romanésca. Acestu planu de congresu antiromanescu incaibaratu din asia numiti romani, se ventilédia de câteva dile incóce si intr'o grupa de deputati, dintre cari se crede cá be-tranulu marmatianu Gabr. Váradi cu amicii sei de acasa nu va lipsi nicidecum. Unii publicisti inca sunt initiati de pe acuma in acésta intriga. Ei toti credu, cá planulu le va succede si acuma, precum le-a succesu misieli'a cu subscriptiunile adunate inainte cu 3 1/2 ani in contra acelor prelati romanesci, cari in a. 1879 combatusera

legea de magiarisarea scóloru elementarie si primarie. Deci privighiati, cá acésta lupta póte se fie mai multu decátu altele, si romanii se dórma mai destepti.“

Pana aici dn. corespondente.

Noi ii multiamimu chiaru si pentru reflexiunea finala intiepatóre. De alta parte pe noi acesti dela „Observatoriulu“ nu ne genédia intru nimicu lupt'a in contra programei celoru 153 si contra memorandului; asteptamu numai, cá dupa-ce delegatii adunati la Sibiu fusera alesi in tóta regul'a si auctorisati cu mandatu in tóta form'a, cá se póta participá la conferentia, urditorii congresului planuitu in Marmati'a se fia drepti si se aiba curagiu de a lasá pe alegatorii romani cá se'si aléga in tóta libertatea pe mandatarii loru, éra nu se'i aléga prefectii si subprefectii pe sprincéna. Sau voru densii Meeting, adunare de poporu? Prea bine: Atunci se se faca meeting din poporulu romanescu intregu.

Red.

Memorandulu celoru 153 se afla de vendiarea: in Cernauti la librari'a H. Pardini, in Budapest'a la Dobrowsky et Franke, in Bucuresci la librariile Socec et Comp. si la Graeve.

Bibliografia.

— Gramatic'a limbei romane pentru clasele gimnasiale. Carte didactica, autorisata de onor. Ministeriu alu instructiunei publice si culteloru, de Stefanu Neagoe, profesor de limb'a si literatur'a romana la liceu, cursu superioru si la scól'a normala (pedagogica) din Bárladu. Bene-Merenti cl. II. Editiunea VI. Ado-gita si imbunetata. Pretiulu 2 lei noi 50 bani. Bárladu 1883. Tipografi'a George Catzafany.

— Calindariu julianu, gregorianu si poporalu romanu. Acestu din urma coprinde in sine tóte serbatorile, datinele si credintiele stramosiesci cu comentariu pe anulu 1883, de Simeone Mangiuca. Pretiulu 50 cri v. a., pentru Romani'a 1 leu 50 bani. Oravitia (Ungari'a) editur'a autorului. In depositu le tóte librariile din Austro-Ungari'a si Romani'a. Biserica-Alba, 1882. Tipografi'a Julius Wunder.

Din calindariulu poporalu romanu de pe an. 1882 se afla la auctoru de vendiarea inca unu numeru insemnatu de exemplarie, cu pretiulu scadiutu de 50 cri v. a. 1 leu 50 bani. Acestu calindariu coprinde in sine urmatórele tractate: 1. Colind'a, originea si insemnatatea ei astronomica si calindarica (impreuna cu: Pitieriei, Tiurc'a, Cerbutiulu, Brezai'a si Vasilca). 2. Ap'a dela botezu, pentru-ce nu se strica si e lecutóre si tamaduitóre. 3. Pacala de origine din Itali'a, cu comentariu. 4. Petrecerea mortului (bocetu) in versuri, cu comentariu. 5. Mosii sau sacrificiulu mortiloru; unu cultu alu „Lariloru“ si „Penatiloru“ la daco-romani. Doritorii de a procurá acestu calindariu, se indreptedié epistolele loru cátra auctoru „via Temesvar in Oravitia.“

— Cultur'a cartofului insoçita de unu memoriu asupra introducerei lui in agricultur'a tieranului de Basiliu S. Moga, profesor de agricultura. Bucuresci, 1882. Tipografi'a Alexandru A. Grecescu, piati'a teatrului.

Post'a redactiunei.

— Bucuresci, 2/14 Novembre. Sunt 3 septemani, de candu memoriale romanesce s'au trimisu la librariile Socec et Comp. si Graeve spre vendiarea. Au trecutu 2 septemani de candu s'au trimisu si la câteva diarie mari exemplarie de onóre; se pare inse cá acelea s'au ingropatu undeva, ori cá sunt oprite in vam'a romanésca dela Predealu, tractate cá orice marfa. Ni s'au mai intemplat, cá la Bucuresci ni s'au luat unu galbinu imperatescu porto la post'a romanésca; numai pentru doue carti, adeca porto paganescu! Asia se inaintédia midiolócele de cultura si literatura.

La patru scrisori nu avem de acolo nici-unu respunsu, cá in dilele muscaliloru.

„Romani'a libera“ nu ne mai vine de 2 luni sub nici-unu titlu.

(126)

1—2

Concursu.

Pentru ocuparea postului de invetiatoriu secundariu la scól'a granitierésca din Lis'a cu salariu anuale de 180 fl. v. a. si adeca 50 fl. v. a. din fondulu scolastecu, éra 130 fl. v. a. dela comunitate, apoi cartieru si lemne de focu dela comunitate.

Competentii se'si substérna petitiunile provediute cu diploma de cualificatiune in ordine si alte documente necesarie pana la **30 Novembre a. c.** la:

„Comitetulu administrativu alu fondului scolariu alu fostiloru granitieri din regimentulu romanu I la Sibiu.“

Editoru si redactoru responsabile: **G. Baritiu.**
Tipariulu lui **W. Krafft.**